

ESITYS 5

Hallintotuomioistuinten käsittelyaikojen lyhentämistoimenpiteet

1. **Valtion talousarvion mukainen hallinnonala, johon esitys kuuluu**
Oikeusministeriö
2. **Valtion talousarvion mukainen momentti (jos tiedossa)**
Ei tiedossa
3. **Esityksen/hankkeen nimi (määrärahan käyttötarkoitus)**
Hallintotuomioistuinten käsittelyaikojen lyhentämistoimenpiteet
4. **Kustannusarvio (kokonaiskustannusarvio ja valtion rahoitusosuus/esitetyn määrärahan osuus)**
Ei tiedossa
5. **Toimenpiteiden kuvaus ja esityksen/määrärahan perustelut sekä taustatiedot:**

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Hallintolain 23 §:n 1 momentin mukaan asia on käsiteltävä ilman aiheetonta viivytystä.

Suomen laillisuusvalvontakäytännössä on todettu, että asioiden pitkät kokonaiskäsittelyajat eivät täytä perustuslaissa jokaiselle turvattuun oikeusturvaan kuuluvaa oikeutta saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä (apulaisoikeuskanslerin päätökset 9.12.2021 OKV/2511/10/2020, 24.3.2022 OKV/199/70/2020 ja 13.10.2022 OKV/3503/70/2021).

Vuosina 2024–2025 käsittelyajat ovat edelleen pitkiä niissä asiaryhmissä, jotka koskevat kuntien lakisääteisiä tehtäviä, rahoitusta sekä elinvoimaa. Käsittelyajat ovat usein kohtuuttomia, eikä tilanne näin ollen vastaa perustuslain 21 §:n mukaista asian joutuisan käsittelyn vaatimusta.

Kaavaprosesseihin liittyvät mahdolliset muutoksenhaut aiheuttavat runsaasti aikataulullista häiriötä, sillä valitusten käsittely hallinto-oikeuksissa voi kestää jopa puolitoista vuotta. Jos edetään korkeimpaan hallinto-oikeuteen, prosessiin voi tulla pituutta puolitoista vuotta lisää. Kuntien elinvoiman kehittämisen kannalta pitkät käsittelyajat ovat haaste, sillä investoinnit lykkääntyvät muutoksenhaun perusteella merkittävästi tai jopa estyvät. Kaavavalitusten jälkeen on lisäksi mahdollista valittaa niin rakennusluvasta kuin poikkeamispäätösisestäkin. Tonttijaostakin voi valittaa erikseen, jos ei sitä ole kaavassa määrätty. Asioiden viivästymisellä on vaikutusta Pohjois-Karjalaan kohdistuviin investointihaluihin.

Hallinto-oikeuksien mukaan käsittelyaikoihin vaikuttivat muun muassa vähäiset resurssit sekä lainsäädännön vaikeaselkoisuus ja julkisuusasioiden vaativuus. Viime mainitut seikat edellyttävät hallinto-oikeuksien vastausten mukaan perehtyneisyyttä, jonka vuoksi resurssien kohdentamisellakaan ei voida nopeasti vaikuttaa tämän asiaryhmän käsittelyaikoihin. Esille tuli myös tuomioistuinten perusrahoituksen riittämättömyys ja sen seurauksena viransijaisuuksista johtuva henkilöstön vaihtuvuus.

Ratkaisuina on nähty hallintotuomioistuinten oman toiminnan kehittämistä ja resurssien lisäämistä. Tähän Pielisen Karjalan kunnat toteavat, että valtio on jo tällä hallituskaudella lisärahoittanut tuomioistuimia 14.1 miljoonalla eurolla ja hallintotuomioistuinten vuosikertomuksista ilmenee, että tuomioistuimet ovat jo vuosia kehittäneet omaa toimintaansa. On selvää, ettei valtio voi tässä taloudellisessa tilanteessa merkittävästi parantaa tuomioistuinten rahoitusasemaa. Lisäksi laillisuusvalvonnassa on vakiintuneesti katsottu, ettei vetoaminen yleisiin resurssien niukkuuteen liittyviin syihin oikeuta poikkeamaan laissa säädetystä viivytyksetöntä käsittelyä koskevasta vaatimuksesta.

Itä-Suomen hallinto-oikeuden osalta keskimääräinen käsittelyaika itsehallintoa ja rakentamista koskevissa asioissa on lähes yhdeksän kuukautta. Vaasan hallinto-oikeudessa, joka käsittelee kaikki Suomen kuntia koskevia ympäristöasioita, on tämän asiaryhmän keskimääräinen käsittelyaika yli 19 kuukautta. Kun huomioidaan se, että korkeimmassa hallinto-oikeudessa kuntia koskevat käsittelyajat ovat keskimäärin noin yhdeksän kuukautta, kuntien päätösten lainvoimaistuminen voi kestää lähes kaksi vuotta.

6. Keskeiset toimenpiteet

Kunnat kehottavat oikeusministeriötä etsimään ratkaisuja tuomioistuuksia koskevaan asiaruuhkaan, käsittelyaikojen pituuteen ja asioiden sujuvaan etenemiseen. Ratkaisuja voi kuntien näkemyksen mukaan olla laissa asetetut vaatimukset käsittelyaikojen enimmäispituuksille. Valtion viranomaisille on asetettu useita lakisääteisiä käsittelyaikavaatimuksia (esim. rakentamislain 68 a §), samaa tulisi harkita myös hallintotuomioistuinten osalta.

Myös oikeudenkäyntimaksuja hallintotuomioistuimissa on syytä tarkistaa. Nykyisin maksu hallinto-oikeuksissa on 310 euroa ja 610 euroa korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Ottaen huomioon, että ratkaisun viipyminen saattaa aiheuttaa useiden kymmenien miljoonien eurojen vahingot, on oikeudenkäyntimaksuja pidettävä riittämättöminä. Kunnat huomauttavat, etteivät ne aja muutosta tilanteeseen muilta osin. Jos henkilölle on myönnetty oikeusapua, hänen ei tarvitse maksaa oikeudenkäyntimaksua sekä muissa erityistapauksissa. Maksua ei myöskään veloiteta, jos hallinto-oikeus muuttaa alemman viranomaisen päätöstä muutoksenhakijan eduksi.

Kolmas tarkastettava kokonaisuus on muutoksenhakuoikeuden rajaaminen, joko asianosaismääritelmää tarkastamalla tai muilla tavoin. Etenkin metsästystä koskevissa asioissa valitusoikeutta on pidetty liian laajana. Valittajana voi olla tahoja, joilla ei ole edes suoraa kytkentää asiaa ja jonka kotipaikka on alueella johon päätöksen vaikutukset eivät kohdistu.

Kehotamme siten Pohjois-Karjalan maakuntaliittoa nostamaan keskustelussaan oikeusministeriön kanssa seuraavat teemat:

1. Lainsäädäntömuutokset käsittelyaikavaatimuksille hallintotuomioistuimissa. Muutos hallintoprosessilakiin (Laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (808/2019).
2. Muutoksenhakuoikeuden tarkastelu laajojen asiakokonaisuuksien osalta. Esimerkiksi metsästyslain 90 §:n muutoksenhakuoikeutta voidaan tarkastella. Kuntien näkemyksen mukaan nykyinen muotoilu on liian väljä.
3. Valitusmaksujen nostaminen oikeusministeriön asetusta muuttamalla sekä HaO:ssa että KHO:ssa. (Oikeusministeriön asetus tuomioistuinmaksulain 2 §:ssä säädettyjen maksujen tarkistamisesta).

7. Vaikutukset

Käsittelyajat hallintotuomioistuimissa lyhenevät ja perustuslaissa säädetty oikeus saada asia käsiteltyksi toteutuu aiempaa tehokkaammin. Ratkaisuilla ei negatiivisia vaikutuksia valtion talouteen.

8. Esityksen luonne (määrärahaesitys/lakialoite/muu)

Lakialoite

9. Toteuttamisvalmius (ideavaihe/suunnittelu käynnissä/toteutusvalmis)

Ideavaihe

10. Toteutusaikataulu

Tavoiteaika: 2026–2027

11. Yhteystiedot

Lieksan kehitys Oy LieKe, Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus Oy, Lieksan ja Nurmeksen kaupungit sekä Juuan kunta.